

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2017- 2018

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΑΡΙΝΗ ΙΣΗΜΕΡΙΑ

Τρίτη, 20 Μαρτίου

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ (15^η) ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ (9^η)

Πέμπτη, 22 και Παρασκευή, 23 Μαρτίου 2018

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΗΝ ΣΠΑΡΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '21 ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟ

Σάββατο, 24 Μαρτίου

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑ ΓΙΑ ΤΑ

ΓΛΥΠΤΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΔΙΟΣ

Δευτέρα, 26 Μαρτίου

I.

Στις 18.15 την **Τρίτη 20 Μαρτίου** συμβαίνει φέτος η εαρινή ισημερία. Θα εορτάσουμε κατά τα ειωθότα, *sub specie aeternitatis* και υπό την παιδιά του κάλλους, την ακμή της περιοδικότητας: δεόντως, γιατί τίποτε οικειότερο προς το κάλλος της τελειότητας από την «ώρα» της νεότητας.

Τρίτη βράδυ στις 9.30 μ.μ. θα μαζευτούμε. Συμποτικό θέμα μας θα είναι αυτή η Άνοιξη. Τι και πως ανοίγει; Και γιατί το «Έαρ» έγινε «Άνοιξη»;

Όποιος ενδιαφέρεται να συμμετάσχει στον συμποσιασμό μας ας επικοινωνήσει μαζί μου.

II

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

Κύκλος ΛΑ΄

Κοσμοϊστορικές Έρευνες στον Ομφαλό της Γης.

Ελληνισμός, Ευρώπη και η «καθ' ημάς» Ανατολή:

Συγκριτικές Μελέτες Τριών Πολιτισμών

Την προηγούμενη Πέμπτη άρχισα μια θεώρηση ανάλογων φαινομένων στον τομέα των εικαστικών τεχνών μεταξύ των τριών πολιτισμών που μελετούμε συγκριτικά και αντιπαραθετικά φέτος. Τα φαινόμενα αντιστοιχούν στην ίδια φάση των πολιτισμών, έχουν τον ίδιο «εποχιακό» χαρακτήρα κατά τον μεγάλο νόμο της περιοδικότητας. (Cf. Spengler). Αλλά διαφέρουν στην ουσία της μορφής τους γιατί εκφράζουν διαφορετικά συστατικά βιώματα, και συνεπώς διάφορες πολιτισμικές ταυτότητες που πάλι δεν είναι ανεξάρτητες η μια από την άλλη, ούτε όμως και η συνάρτησή τους είναι ταυτόσημη μεταξύ τους. Αυτό το σύνθετο πλέγμα ομοιοτήτων και διαφορών, ταυτότητας και ετερότητας, ξεκαθαρίζουμε δημιουργώντας το κατάλληλο εννοιολογικό πλαίσιο.

Και αυτήν την Πέμπτη, 22 Μαρτίου, θα συνεχίσουμε την θεωρητική ανάλυση του θέματος. Την προηγούμενη φορά ασχοληθήκαμε με «Σχολές» του Υψηλού Κλασσικού αφ' ενός, του Ύστερου Κλασσικού αφ' ετέρου, στην περίπτωση του Αρχαίου και του Ευρωπαϊκού πολιτισμού. Δηλαδή με φαινόμενα του πολιτισμικού Θέρους (οξύ καλοκαίρι - τέλος καλοκαιριού). Με αυτήν την αφορμή, θα επιμείνω περισσότερο αυτήν την φορά στην σχέση φυσικής και πολιτισμικής εποχής και στην ορθή

κατανόησή της. Και θα αναλύσω εικαστικές διεργασίες και εξελίξεις από το Θέρος στο Φθινόπωρο των τριών πολιτισμών που μας αφορούν και μελετούμε (πάντα εις μείζονα και βελτίονα αυτογνωσίαν!), **από την καρποφορία στην παρακμή τους.**

Θεματική ενότητα της συζήτησής μας είναι:

Από την Maniera Bella στο Baroque

Τέλος του 5^{ου} – 2^{ου} αι. π.Χ. / Πειράματα από την Κομνήνεια στην Παλαιολόγεια Τέχνη, 12^{ος} – 15^{ος} αι. μ.Χ. / τέλος του 16^{ου}- 18^{ου} αι. μ.Χ.

Η ομιλία θα γίνει την Πέμπτη 15 Μαρτίου, 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης (2^{ος} όροφος, Πλατεία Γεωργίου Α').

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

Την θεωρητική επεξεργασία των θεμάτων αυτών και των όμοιων που συζητάμε εφέτος θα ακολουθήσει όπως έχω προαναγγείλει η πρακτική εφαρμογή με την σχολιασμένη προβολή κατάλληλα επιλεγμένων έργων τέχνης, ορόσημων των πολιτισμών που ερευνούμε. Οι εκδηλώσεις αυτές θα γίνουν στον χώρο και με την συνεργασία του Κέντρου **Bright Side** (Φιλοποίμενος). Θα αρχίσουμε την **άλλη Παρασκευή 30 Μαρτίου.**

Σχετικές πληροφορίες θα στείλω με την κοινοποίηση για τις συναντήσεις της επόμενης εβδομάδας.

III

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Κύκλος Β΄

Η Σπάρτη

από την Δημιουργία του Ελληνισμού

στην Ελληνική Ηγεμονία.

Το Λακεδαιμόνιο Θέρος

(556-371 π.Χ.)

Εισερχόμαστε στο τρίτο μέρος των φετινών μας αναζητήσεων για τον αξονικό ρόλο της Σπάρτης στην ιστορία του Ελληνισμού: πρόκειται εις

ενδεδεγμένη εξέταση η σχέση της Σπάρτης προς το Θαύμα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Και αρχίζουμε αυτό το τρίτο μέρος με την εξέταση κομβικών γεγονότων για την Αρχαία Ιστορία εν γένει: τα Μηδικά.

Η Σπάρτη έχει ιδρύσει, εις απόλαυση εαυτής και για αρχέτυπο των πανελλήνων, την αυτοθέμεθλο βασιλεία του νεαρώδους μεγάλου Άνακτος του Κάλλους. Το υπέρτατο «τέλος» του ανθρώπινου αγώνα, η τελειότητα, έχει πραγματωθεί. Ό, τι έχει προηγηθεί είναι η προετοιμασία μέσα από την διπλή ανάγκη της γονιμότητας και της κυριότητας του Σωτηρίου του Κάλλους πέραν του Χρόνου εις Αιωνιότητα, ό, τι δε ακολουθεί στην ιστορία είναι σχόλια και προσλήψεις, προσεγγίσεις και απομακρύνσεις, εμπνεύσεις και απεφθίεις, της Από-κάλυψης του Από-λυτου.

Η ιδέα συγκεκριμενοποιείται στην Δωρική Σπάρτη χωρίς απώλεια απολυτότητας.

Αθλητική γυμναστική του σώματος και μουσική ποιητική του πνεύματος συνιστούν το «τέλος» που οι «Όμοιοι» στην Απολλώνια ενσάρκωσή τους συντελούν αιρόμενοι εις αιωνιότητα.

Ο αυθεντικός Δωρικός ρυθμός σε γλυπτική, αρχιτεκτονική, ποίηση και μουσική δίνει τα αρχέτυπα της τελειότητας. **Και ο νεαρός Σπαρτιάτης τα πραγματώνει εις εαυτόν, Δωρικός κίων, Κούρος άγαλμα του Απόλλωνος και Απόλλων Κούρος ο ίδιος, λυρικό ποίημα κάλλους.**

Δεν κάνει μεγάλα υλικά οικοδομικά έργα η Σπάρτη, για να έχουμε τώρα τα ερείπιά τους (Θουκυδίδης). Κάνει έργα αιωνιότητας: στήνει την μελική ποίηση και την πλαστική της Μορφής. Και πάνω από όλα κάνει αιώνια τα παιδιά της – αιώνια γιατί τέλεια στο κάλλος των. Γιατί η τελειότητα κάθε όντος είναι η αιωνιότητά του, η φανέρωση του Είναι σε αυτό, η αποκάλυψη του Απόλυτου, η προβολή του Θεού στην άκτιστη ενέργεια που το ιδρύει στην ύπαρξη.

Το μεγαλύτερο έργο τέχνης της Σπάρτης είναι ο νεαρός Σπαρτιάτης. Και η Σπάρτη η ίδια βαίνει εις αιωνιότητα ως η τέλεια κοινωνία.

[Το βίωμα της ζωντανής ποίησης πιάνει ο ποιητής του τελευταίου νεαρού έθνους της ιστορίας, ο Αμερικανός Walt Whitman:

The Americans of all nations at any time upon earth have probably the fullest poetical nature. The United States themselves are essentially the greatest poem.

W. Whitman, *Leaves of Grass*, 1855 (*Complete Poems*, ed. by Fr. Murphy, p. 741).

Cf. "We Two Boys together Clinging", p.162; "When I Peruse the Conquerer'd Fame", p. 161; "I Hear It was Charged against Me", p. 160; "I Sing the Body Electric", pp. 127 sqq.

Για μια γεύση, θεμελιωδώς Σπαρτιατική, από το τελευταίο αναφερθέν ποίημα:

...

Was it doubted that those who corrupt their own bodies

conceal themselves?

And if those who defile the living are as bad as they who

defile the dead?

And if the body does not do fully as much as the soul?

And if the body were not the soul, what is the soul?

Και στο τέλος, μετά μια μακρά, εκστατική, λεπτομερή αναφορά σε κάθε μέλος και μέρος του σώματος:

O I say these are not parts and poems of the body only,

but of the soul,

O I say now those are the soul!

Και χαρακτηριστικά το τρίτο ολόκληρο:

I hear it was charged against me that I sought to destroy

institutions,

But really I am neither for nor against institutions,

(What indeed have I in common with them? or what with

the destruction of them?)

Only I will establish in the Mannahatta and in every city of

these States inland and seaboard,

And in the fields and woods, and above every keel little or

large that dents the water,

Without edifices or rules or trustees or any argument,

The institution of the dear love of comrades.]

Η Σπάρτη εορτάζει την εορτή της αιωνιότητας, παίζει την παιδιά του κάλλους. Και σαν συνέπεια στα έργα του Χρόνου παλινδρομεί και μεταπίπτει μεταξύ

(α) άγιου απομονωτισμού των «Ομοίων»,

(β) επί-δειξης προς θαυμαστική υποταγή των «ανομοίων» άλλων

και (γ) περιορισμένης δραστηκής παρέμβασης εξαναγκασμού των αναιδών που δεν δονούνται από τον έρωτα του καλού.

Αυτά τα τρία κατά διαδοχή και αντιμεταπεριχώρηση εξηγούν την όλη πορεία της Σπάρτης στην ιστορική πραγματικότητα.

Και ιδού το θείο σχέδιο.

Η Σπάρτη εορτάζουσα την αιώνια παιδιά του κάλλους καλείται να αντιμετωπίσει στο χρονικό γίγνεσθαι την προβολή της οικουμενικής Περσικής Αυτοκρατορίας, καταληκτικής καταπληκτικής ενσάρκωσης της ιδέας της υπερβατικής, υπερ-ισχύουσας Κυριότητας γονιμοποιημένης από την γενεσιουργό χθονιότητα της «δαιμονικής» Κοσμικής Τάξης.

Θείο σχέδιο.

Όλη η προηγούμενη εμπειρία του ανθρώπου (από το 30.000 φερ' ειπείν μέχρι το 1000 π.Χ.) συνοψίζεται στην Περσική Αυτοκρατορία, από τα βιώματα του Σπηλαίου, στην εργαλειακή επανάσταση της γεωργίας και του χωριού, και στην συναλλακτική παραγωγή των πόλεων, και στις

γιγαντιαίες οργανωμένες συσσωματώσεις πλούτου και εξουσίας. Και απέναντι στέκεται ο εντελής Κούρος, ο πρωθήβης Άναξ του κάλλους, ο νεαρώδης της αιωνιότητας, ο παίζων και εορτάζων την χαρά της τετελεσμένης ύπαρξης στη οργώσα επί-δειξη της αστραποβολούσας περιωπής της ευ-μορφίας του.

Στην συνάντησή μας αυτής της Παρασκευής, 23 Μαρτίου, ημέρες σημαδιακές που έτυχαν, θα ξαναδούμε με νέο φως, πέρα από τα τετριμμένα της ανοησίας, υπό το εσωτερικό φως του Ελληνισμού (όπου και πάλι φως είναι η τελειότητα του όντος και όχι κάποια εξωτερική πηγή), τι ακριβώς έγινε σε αυτήν την κοσμοϊστορική περίσταση θείου σχεδιασμού. Τι διεξήχθη και γιατί μεταξύ Μαντείου των Δελφών, Σπάρτης, Αθηνών, Θήβας και Άργους.

Θεματικός τίτλος της ομιλίας είναι κατά το πρόγραμμα:

Απόλλων, Σπάρτη και τα Μηδικά: οι Παιδιές και τα Άγια.

Προετοιμασίες και Δοκιμές του Θάύματος

(500-479 π.Χ.)

Η ομιλία θα πραγματοποιηθεί την Παρασκευή 23 Μαρτίου, 8.30 το βράδυ, κανονικά στην Αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου του ΝΠΠΠ Δήμου Σπάρτης στην Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη.

Θα υπάρξει προβολή συνοδευτικού οπτικού υλικού.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

IV

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '21

Συνέπεσε να έχουμε την περιοδική συνάντησή μας στην Σπάρτη παραμονές της 25^{ης} Μαρτίου, και αμέσως μετά την Μανιάτικη 17^η και την Καλαματιανή 23^η. Και συνέβη να πρόκειται κατά την κανονική σειρά να ασχοληθούμε με τα Μηδικά της Αρχαίας Ιστορίας του Ελληνισμού. Οπότε ας ολοκληρώσουμε κατά την Απόλλωνος αίσαν την συγκυρία, διαπραγματευόμενοι, όχι ετερόφωτα, αλλά πάλι υπό το φως που λάμπει ο ίδιος ο Ελληνισμός, ορώντες εκ των έσω, όχι απ' έξω, την Νεοελληνική Επανάσταση του '21. Μη ξεχνώντας ότι ταυτόχρονα στις 20 είναι η Εαρινή Ισημερία και στις 25 εορτάζεται η δι' άνθους συμβολιζόμενη σύλληψη, με την οποία ο Λόγος της Αιωνιότητος σαρξ εγένετο και φανερώθηκε το Φως του Κόσμου (Πρόλογος του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου).

Θα κοιτάξουμε να συλλάβουμε την αρμονία, να ακούσουμε την εαρινή συμφωνία όλων αυτών των συγχρονισμών και συντοπισμών. Να πούμε κάτι αληθινό και όχι συμβατικό, δυνατό και όχι πολυμασημένο μεν αχώνευτο δε, ωραίο και όχι απλά σκόπιμο. **Γιατί το Ελληνικό ένστικτο μας βροντοφωνάζει, αν το νοιώσουμε, ότι αλήθεια και ομορφιά είναι το ίδιο πράγμα, και αυτό είναι ταυτόχρονα το πιο δυνατό και το πιο σωστό.** Γιατί τί μπορεί να αντισταθεί στο «τελικό» αίτιο;

[Όχι οποιονδήποτε σκοπό αλλά την εντελέχεια, την τελειότητα - Αριστοτέλης. Η σύμπτωση αλήθειας και κάλλους στην τελειότητα

σηματοδοτεί το τέλος του χρόνου και την «αρχή» της αιωνιότητας ως ολοκληρωμένης ύπαρξης].

[Το πολυεπικαλούμενο σχετικό επίταγμα του Σολωμού περί εθνικού και αληθινού έγινε με αφορμή κάποια επιφυλακτική πρόσληψη του «Πόρφυρά» του, ύμνου στο κάλλος της νεότητας (Πολυλάς, Προλεγόμενα, XVI). - Ο νεαρός ρομαντικός ποιητής συνέλαβε καθαρά και εξέφρασε συναισθηματικά την ταυτότητα αλήθειας και ομορφιάς: Keats, Ωδή σε μια Ελληνική υδρία].

Αλλά δεν θα επαναλάβω στον λόγο επί της Επετείου όσα κερδίζουμε με τις Συναντήσεις της Σπάρτης για την ουσία του Ελληνισμού. Θα εφαρμόσω όμως την ιδέα στο καίριο αυτό παράδειγμα, δείχνοντας επίσης έτσι τι εννοώ λέγοντας ότι η έρευνα για την αρχαία Σπάρτη είναι και μελέτη αυτογνωσίας.

Θα εξιχνιάσουμε τα πραγματικά γεγονότα κατά το νόημά τους για να καταλάβουμε τι ήταν και τι εσήμαινε η Επανάσταση, πώς έγινε και γιατί έγινε όπως έγινε, από ποιους έγινε, με τι στόχο και πως κατευθύνθηκε όταν έγινε. **Για να απαντηθεί επί τέλους και το βασανιστικό ερώτημα: πώς ηρωικές επικές αρχές μπορούν να έχουν τραγική εξέλιξη και κωμική κατάληξη.**

... κατωρθώσαμεν οι θαυμάσιοι αυτό το θαύμα των θαυμάτων: να παρακμάσωμεν χωρίς να ακμάσωμεν.

Δ. Ν. Βερναρδάκης (σε κριτική της ποίησης του Βαλαωρίτη που εκφωνήθηκε στα αποκαλυπτήρια του ανδριάντος του Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε' μπροστά από το Εθνικό Πανεπιστήμιο την 25^η Μαρτίου 1878).

[Για μια αίσθηση του προβλήματος δείτε μια παλαιότερη δημοσίευσή μου, προ επταετίας ακριβώς, ενδεικτικά μία αντί πολλών, στην εφημερίδα «ΕΞΠΡΕΣ» 26 - 3 - 2011, με τίτλο «Η Επανάσταση του Ελληνισμού». Υπάρχει και στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Varia, κατηγορία Greece a failed State in a failing "Europe"].

[Καιρός να επανέλθουμε στις πρωτογενείς πηγές για την άντληση πληροφοριών, στην ιστορική κριτική για το ζύγισμά τους και στην Ελληνική μορφή για την διάγνωση της ουσίας των εξελίξεων. Τα

απομνημονεύματα των ενεργώς συμμετασχόντων στα γεγονότα είναι αναντικατάστατα. Από την μεριά των επισήμων εγγράφων επικοινωνιών μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πολύτιμη είναι η πρώτη σπουδαία συστηματική συλλογή τους σε 4 τόμους από τον Αυστριακό πρέσβη στην Αθήνα A. von Prokesch-Osten, *Geschichte des Abfalls der Griechen vom Türkischen Reiche im Jahre 1821 und der Gründung des Hellenischen Königreiches aus Diplomatischem Standpunkte*, 1867, οι τρίτος και τέταρτος τόμος περιλαμβάνουν τα ντοκουμέντα από αρχές 1821 μέχρι τέλος 1826. – Ευρεία συλλογή παντοειδών κειμένων παρέχουν οι 4 τόμοι (1990) του Α. Ε. Βακαλόπουλου, *Επίλεκτες Βασικές Ιστορικές Πηγές της Ελληνικής Επανάστασεως, 1813-1825*. – Ενδιαφέρον έχουν οι έρευνες στα αρχεία Ευρωπαϊκών κρατών του Π. Κ. Ενεπεκίδη. Τόμος πρώτος, *Ρήγας – Υψηλάντη – Καποδίστριας*, 1965, Τόμος δεύτερος, *Κοραής – Κούμας – Κάλβος*, 1966. – Σημαντικές είναι οι πληροφορίες και αναλύσεις του Μαρξ για το Ανατολικό Ζήτημα στο σύνολό του και ειδικά για την Ρωσική πολιτική πίσω από την Φιλική Εταιρεία. Δείτε σχετικά τα κείμενα στο Κ. Μαρξ – Φρ. Ένγκελς, *Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα*, μετ. Π. Κονδύλη. – Για την ίδια την Φιλική Εταιρεία βασικό είναι το έργο του Ι. Φιλήμονα, *Δοκίμιον Φιλικής Εταιρείας*, 1834. Από το 1822 μέχρι το τέλος του Αγώνα ο Φιλήμων διηύθυνε το Γραφείο του Δημητρίου Υψηλάντη. Cf. Δ. Μπογδανόπουλος, *Φιλική Εταιρεία. Άγνωστες Σελίδες*, 1987].

Ο θεματικός τίτλος της ομιλίας μου είναι:

Δωρική Σπάρτη, Μάνη και η Επανάσταση του '21

(Η Μορφή της Ελληνικής Ιστορίας και η Αμορφία του Νεοελληνικού Κράτους).

Η εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί την 24^η Μαρτίου, ημέρα Σάββατο και ώρα 7.30 το βράδυ στην Αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου του ΝΠΙΠ Δήμου Σπάρτης στην Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

V

Β' ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΔΙΟΣ

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας και το Ινστιτούτο Φιλοσοφικών Ερευνών διοργανώνουν δεύτερη εκδήλωση για τα Γλυπτά του Ναού του Διός στην Ολυμπία.

Η εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί την προσεχή Δευτέρα, 26 Μαρτίου, 7.30 μ.μ., στο Συνεδριακό της Εφορείας (ΣΠΑΠ), Αρχαία Ολυμπία.

Das Neue, das im 5. Jahrhundert in Griechenland erblühte, das aus der archaischen Kunst die klassische, aus dem Knaben den Mann gemacht hat, ist nicht die Folge des grossen Freiheitskrieges gegen die Perser gewesen. Im Gegenteil: man könnte sagen, dieses Neue hat die nationalen Kämpfe heraufbeschworen.

E. Buschor, *Die Skulpturen des Zeustempels zu Olympia*, αρχή.

Το Νέο που φανερώνεται στο Κλασσικό περιελάμβανε μια ηυξημένη αυτοσυνειδησία και πεπρωμένη αυτοκατάφαση του Ελληνισμού στην ταυτότητά του. Στην Αθήνα του Χρυσού Αιώνα παίζεται το πλήρες δράμα.

Τέτοια αυτοκαταφασκόμενη αυτοσυνειδησία ενώπιον της Μοίρας του ανθρώπου διεκήρυξαν οι Ηλείοι με την επέκταση και εμπέδωση της κυριαρχίας τους στην περιφέρεια της Δυτικής Πελοποννήσου και την ίδρυση του ναού του Διός από τα λάφυρα αυτής της προβολής ισχύος τους (και αναμφισβήτητα και από τα έσοδα της διαχείρισης της Ολυμπίας). **Δεν πρέπει να ξεχνάμε το γενικότερο πλαίσιο όταν μελετούμε την τέχνη του ναού: πρόκειται για μια «δήλωση», μια χειρονομία και στάση, για μια τυπική Ελληνική επί-δειξη.**

Στην προηγούμενη και πρώτη εκδήλωση για την ναϊκή πλαστική στην Ολυμπία, επεσήμανα και ανέλυσα ουσιαστικές μορφολογικές και υφολογικές παραμέτρους που διαφοροποιούν την τέχνη των τριών ομάδων του πλαστικού διακόσμου (τα δύο αετώματα και οι μετόπες. Στην παρουσίαση επικεντρώθηκα κυρίως στα αετώματα επιφυλασσόμενος να αναπτύξω τον ιδιοχαρακτήρα των μετοπών σε χωριστή εκδήλωση). Κύριες παραμέτρους προσδιώρισα την γενική σύνθεση, την πτυχολογία, την τεκτονική του ανδρικού και του γυναικείου σώματος, την απόδοση της φύσης του ίππου. **Οι διαφορές στις παραμέτρους αυτές των τριών ομάδων απεδείχθησαν συγκλίνουσες, και άρα δεν πρόκειται για τυχαίες διαφοροποιήσεις στατιστικού χαρακτήρα.** Το μέγεθος και η ποιότητα των έργων κάνει εξ άλλου κατ' αρχήν δυνατή την ταυτοποίηση των μαέστρων που ήσαν αντίστοιχα υπεύθυνοι γι αυτά, μεταξύ των γνωστών πρώτων καλλιτεχνών της εποχής.

Η ιδιαίτερη, ασυνήθιστη, ρητή και ανεπιφύλακτη αναφορά του Πανσανία στον αρχιτέκτονα του ναού και τους μαέστρους των δυο αετωμάτων (αυτό που δεν το ξέρει σίγουρα, τον αρχιγλύπτη των μετοπών, δεν το λέει), κάνει φυσικό να αρχίσουμε την έρευνα για το δυτικό αέτωμα από τον Αλκαμένη, ένα καλλιτέχνη δεύτερο μόνο ως προς

τον Φειδία, ο οποίος και αυτός εργάστηκε εν συνεχεία στην Ολυμπία δημιουργώντας το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Διός για τον ναό του.

Αυτή η σύγκριση ουσιωδών ιδιοχαρακτήρων μορφής και ύφους του δυτικού αετώματος με την τέχνη του Αλκαμένη, όπως μπορεί αυτή να προσδιορισθεί από αναγνωρίσιμα αντίγραφα έργων του, θα είναι το πρόβλημα που θα αναλύσω στην δεύτερη αυτή εκδήλωση παρουσίασης των μελετών μου για τον πλαστικό διάκοσμο του ναού. Σκοπός μου είναι να θέσω εκ νέου και εξ αρχής το πρόβλημα, να προσδιορίσω τους όρους επίλυσής του και να υποστηρίξω την προτεινόμενη λύση με βάση όλα τα σχετικά φιλολογικά και αρχαιολογικά δεδομένα.

[Η αρχαία κριτική συχνά αναφερόταν στην ύψιστη τριάδα της κλασσικής τέχνης, Πολύκλειτο, Φειδία, Αλκαμένη. Η επιγραμματική διατύπωση του γενικού χαρακτήρα του καλλιτεχνικού ύφους των παρέχεται από τον Quintilianus:

Diligentia ac décor in Polycleto supra ceteros, cui quamquam a plerisque tribuitur palma, tamen ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. Nam ut humanae formae decorum addiderit supra verum, ita non explevisse deorum auctoritatem videtur. Quin aetatem quoque graviorem dicitur refugisse, nihil ausus ultra leves genas. At quae Polycleto defuerunt, Phidiae atque Alcameni dantur. Phidias tamen diis quam hominibus efficiendis melior artifex traditur, in ebore vero longe citra aemulum, vel si nihil nisi Minervam Athenis aut Olympium in Elide Jovem fecisset: cuius pulchritude adjecisse aliquid etiam receptae religioni videtur; adeo majestas operis deum aequavit.

Quintilianus, *Institutio Oratorica*, XII, 10, 7-9

Από την γραφική και απλοϊκή διήγηση του Τζέτζη για την σύγκριση Φειδία και Αλκαμένη πρέπει να εξαγάγουμε το σημαντικό σημείο της υποκείμενης Ελληνιστικής αισθητικής κριτικής. (Τζέτζης, *Χιλιάδες*, VIII, 340 sqq., = Nos 772, 810 Overbeck = No 24 Capuis).

Στην σύγχρονη έρευνα, βασικό έργο για τον Αλκαμένη, με ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις και θεωρίες, είναι το βιβλίο του Sir Charles Walston (Waldstein), *Alcamenes and the Establishment of the Classical Type in Greek Art*, 1926. Το δεύτερο μέρος είναι αφιερωμένο στο θέμα των γλυπτών της Ολυμπίας. Ο Walston υποστηρίζει τις αποδόσεις του Πausανία, στον Παιώνιο το ανατολικό, στον Αλκαμένη το δυτικό αέτωμα. –

Τρεις μονογραφίες στην σειρά του Winckelmannsprogramm της Arcaeologischen Gesellschaft zu Berlin, σε απόσταση γενεάς η μια από την άλλη, με την υπογραφή σπουδαίων μελετητών της Αρχαίας Τέχνης, διατρέχουν τον 20 αιώνα. 1/ Br. Schröder, *Alkamenes-Studien*, No. 79, 1921; 2/ E. Laglotz, *Alkamenes-Probleme*, No. 108, 1952; 3/ W.-H. Schuchhardt, *Alkamenes*, No. 126, 1977. –

Χρήσιμη η συλλογή του L. Capuis, *Alkamenes, Fonti storiche e archeologiche*, 1968. –

Ιδιαίτερα σημαντικό το έργο του H. Schrader, *Phidias*, 1924. Εκτεταμένη αναφορά στα γλυπτά της Ολυμπίας (Κεφάλαιο *Die Meister der Olympiaskulpturen*, pp. 103-141), στα δύο ονόματα του Πausανία σε σχέση με τα γλυπτά αυτά (Κεφ. *Alkamenes und Paionios und die Olympiaskulpturen*, pp. 142-176), σε αποδιδόμενα έργα στον Παιώνιο (Κεφ. *Vermutete Werke des Paionios*, pp. 177-183) και στον Αλκαμένη (Κεφ. *Vermutete Werke des Alkamenes*, pp. 184-210). –

Για το αποφασιστικής σημασίας (αμφισβητούμενο) σύμπλεγμα της Πρόκνης και του Ίτυ στο Μουσείο της Ακρόπολης δείτε H. Knell, *Die Gruppe von Prokne und Itys*, Antike Plastik, Lieferung XVII, 1978, Teil 1, pp.9-20, Tafeln 1-9. Στις σελίδες 17-18 πλήρης κατάλογος των προηγούμενων μελετών και θέσεων επί του ζητήματος.

Για τον λαμβάνοντα θέση Δισκοβόλο δείτε P.C. Bol, *Der Antretende Diskobol*, Liebighaus Monographie, Band 17 (με λάθος απόδοση στον Ναυκύδη)

Για την Αφροδίτη εν Κήποις cf. M.Brinke, *Die Aphrodite Louvre-Neapel*, Antike Plastik, Lieferung 25, 1996, pp. 7-64, Tafel 1-50. – Λάθος δρόμο παίρνει ο E. Langlotz, *Aphrodite in der Gärten*, 1954].

Ο τίτλος της θεματικής ανάπτυξης είναι:

*Ο Αλκαμένης και το Δυτικό Αέτωμα
του Ναού του Διός στην Ολυμπία.
Προβλήματα Μορφολογικής και Υφολογικής Ταυτότητας
στο Πρώιμο Κλασσικό.*

Την ομιλία θα ακολουθήσει συζήτηση.